

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

для студентів

Освітньої програми:
Рівня вищої освіти:
на здобуття освітнього ступеню:
за спеціальністю:
галузі знань:

Психологія
першого (бакалаврського)
бакалавра
053 Психологія
05 Соціальні та поведінкові науки

Робоча програма: «Етнопсихологія» для студентів рівня вищої освіти першого (бакалаврського), що навчаються за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Розробник: канд. психол. наук, Яцюрник А.О.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології

Протокол від «27» серпня 2020 року №1

Завідувач кафедри _____ доц. Михальчук Ю.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією педагогічного факультету

Протокол від «27» серпня 2020 року №1

Голова _____ (доц. Хом'як О.А.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Гарант освітньо-професійної програми «Психологія» зі спеціальності 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки рівня вищої освіти першого (бакалаврського)

доц. Мороз О.І. _____
(підпис)

© _____, 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Рівень вищої освіти, Галузь знань, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3/ 3 Загальна кількість годин (денна/заочна форми навчання) – 90/90 Кількість змістових модулів – 2	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) спеціальність: 053 Психологія (код і назва спеціальності) галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
		3-й	3-й
		Лекції	
		20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		год. 60	76 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
		Вид контролю 3-й семестр: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Етнопсихологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія.

Мета курсу «Етнопсихологія» - є розширення знань студентів з питань національно-психологічних властивостей людини, що уособлює певну етнічну культуру, спосіб життя, вдачу (ментальність), а також прагнення розкрити соціально-психологічні механізми творення і розвитку нації та історію становлення галузі знань щодо психологічних ознак етносу.

Під час лекційних та практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти, майбутні психологи, **набувають таких програмних компетентностей: ЗК (загальні компетентності), СК спеціальні (фахові, предметні) компетентності.**

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

Результати навчання за дисципліною

Опанувавши дисципліну «Психологічна служба в системі освіти», студенти повинні мати такі **програмні результати навчання:**

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Етнопсихологія як наука.

Тема 1. Етнопсихологія як наука.

1. Етнопсихологія як галузь психологічної науки
2. Зв'язок етнопсихології з іншими науками

3. Предмет і об'єкт дослідження етнопсихології
4. Основні етапи розвитку уявлень про предмет етнопсихології
 - 4.1. Стародавній світ і дослідження відмінностей між народами
 - 4.2. Європейські вчені про психологію народів (середина XVIII -- перша половина XIX ст.)
 - 4.3. Друга половина XIX ст. -- становлення етнічної психології...
 - 4.4. Етнопсихологічні дослідження в Росії та Україні
 - 4.5. Етнічна психологія 2030-х років XX ст. у Росії та її дискредитація
 - 4.6. Психологічна сутність основних понять етнопсихології
 - 4.7. Основні напрями розвитку сучасної етнопсихологічної науки
 - 4.8. Відродження вітчизняної етнопсихології
5. Методологічні принципи та методи етнопсихології
 - 5.1. Методологічні принципи етнопсихології
 - 5.2. Основні методи етнопсихології
 - 5.3. Природний експеримент в етнопсихології
 - 5.4. Лабораторний експеримент в етнопсихології.
 - 5.5. Метод інтерв'ю як засіб побудови моделі етнічних ситуацій.

Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології

1. Психологічна характеристика етносу
2. Умови походження та модифікації етносу
3. Поняття маргінальності
4. Соціально-психологічна сутність поняття "нація"
5. Основні етнічні та культурологічні ознаки нації
6. Поняття про національну ідентифікацію
7. Сучасні процеси національного та державного будівництва

Змістовий модуль 2. Основні статичні характеристики етносу

Тема 3. Основні статичні характеристики етносу

1. Психічний склад етносу
 - 1.1. Структурні компоненти психічного складу
 - 1.2. К. Юнг про архетипи колективного підсвідомого як основи психічного складу етносу
2. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації
 - 2.1. Ментальність та її компоненти
 - 2.2. Поняття про національну ідею та шляхи її реалізації
3. Психологічна суть і зміст національного характеру
 - 3.1. Основні структурні компоненти національного характеру
 - 3.2. Діалектика національного та загальнолюдського в національному характері. Фактори розвитку національного характеру
 - 3.3. Д. Чижевський про риси українського національного характеру
4. Національна свідомість
 - 4.1. Визначення національної свідомості, її головні ознаки
 - 4.2. Мова та національна свідомість етносу
5. Етнічна самосвідомість

Тема 4. Характеристики етносу

1. Проблема етнічної установки в етнопсихології
2. Етнічні стереотипи, їхня структура та зміст. Причини стереотипізації.
 - 2.1. Основні соціальні функції стереотипів.
 - 2.2. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки: соціалізація, наслідування, ідентифікація
 - 2.3. Поняття про автостереотипи та гетеростереотипи. Явище "ефекту призми"
 - 2.4. Етноцентризм: його ознаки та умови виникнення
 - 2.5. Етноцентризм і націоналізм. Роль масової інформації у формуванні етностереотипів

- 2.6. Роль практичного психолога у розв'язанні проблеми зниження етноцентризму та стереотипізації оцінок
3. Етнічні конфлікти
- 3.1. Сутність етнічних конфліктів, їх об'єктивні та суб'єктивні умови виникнення
- 3.2. Види етнічних конфліктів і стадії їх розвитку
- 3.3. Стратегії поведінки в етнічному конфлікті та шляхи його подолання

Тема 5. Етнопсихологія українців

1. Загальний підхід до вивчення особливостей українського етносу
2. Екологічний чинник
3. Взаємодія з іншими народами та формування українського національного характеру
4. Вплив геополітичного чинника на український національний характер
5. Вплив історичного чинника на формування української
6. Вплив релігії
7. Сім'я і формування українського національного характеру

Тема 6. Етнічні традиції у діловому спілкуванні

1. Знайомство, звернення, привітання
2. Ділове листування і телефонні розмови
3. Подарунки діловим партнерам
4. Діловий етикет у різних країнах
- 4.1. Особливості британського ділового стилю
- 4.2. Американці й ділові стосунки
- 4.3. Ділове співробітництво у Франції
- 4.4. Мова ділового спілкування в Німеччині
- 4.5. Ділове спілкування з японцями
- 4.6. Діловий стиль та етикет у Китаї
- 4.7. Діловий світ Швеції
- 4.8. Ділове спілкування з італійцями
- 4.9. Особливості ведення бізнесу в Іспанії.
- 4.10. Партнерство з корейськими бізнесменами
- 4.11. Бізнес в арабському світі

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1												
Тема 1. Етнопсихологія як наука.		4	2			10		2	2			12
Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології		4				10						12
Тема 3. Основні статичні характеристики етносу		4	2			10		2	2			12
Тема 4. Характеристики етносу		2	2			10		2	2			14
Тема 5. Етнопсихологія		2	2			10		2				12

українців												
Тема 6. Етнічні традиції у діловому спілкуванні		4	2			10						14
Всього:	90	20	10			60	90	8	6			76

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Етнопсихологія як наука.	4
2.	Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології	4
3.	Тема 3. Основні статичні характеристики етносу	4
4.	Тема 4. Характеристики етносу	2
5.	Тема 5. Етнопсихологія українців	2
6.	Тема 6. Етнічні традиції у діловому спілкуванні	4
	Разом	20

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Етнопсихологія як наука.	10
2.	Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології	10
3.	Тема 3. Основні статичні характеристики етносу	10
4.	Тема 4. Характеристики етносу	10
5.	Тема 5. Етнопсихологія українців	10
6.	Тема 6. Етнічні традиції у діловому спілкуванні	10
	Разом	60

7. Індивідуальні завдання

(Індивідуальне навчально-дослідне завдання оформлюється у вигляді реферативного повідомлення)

1. Адаптація особистості до нових етнокультурних умов.
2. Психологія шовінізму.
3. Внесок Л. Гумільова у розвиток етнопсихології.
4. Внесок Г. Шпета у розвиток вітчизняної етнопсихології.
5. Етнокультурна специфіка у діловому спілкуванні.
6. Соціальні функції етнічних стереотипів.
7. Актуальні питання етнопсихології у сучасних умовах.
8. Роль засобів масової інформації у формуванні етностереотипів.
9. Шляхи формування культури міжетнічного спілкування.
10. Урахування основних положень етнопсихології у роботі практичного психолога.
11. Урахування національних смаків особистості у процесі естетичного виховання.
12. Закономірності формування етнічних особливостей.
13. Релігія як один із факторів формування та розвитку етносу.
14. Соціокультурні умови духовного відродження етносу.
15. Державність і національне визначення.

16. Національні традиції у становленні й розвитку етнічної самосвідомості українців.
17. Основні динамічні характеристики етносу.
18. Основні статичні характеристики етносу.
19. Міжетнічні конфлікти та шляхи їх подолання.
20. Методи вивчення етнопсихологічних особливостей людей та їх застосування в роботі соціального психолога.
21. Роль соціального психолога в гуманізації міжетнічних відносин у суспільстві.
22. Етнопсихологія українців.
23. Національна ідея та шляхи її реалізації.
24. Характеристика рис українського національного характеру.
25. Етнопсихологія та ділове спілкування.
26. Проблема етнопсихологічної ідентичності особистості в умовах взаємопроникнення культур.
27. Розвиток етнічної самосвідомості особистості в умовах міжетнічних конфліктів.
28. Етнопсихологія французів.
29. Етнопсихологія італійців.
30. Етнопсихологія японців.

Завдання для опрацювання тем дисципліни

Назва теми	Зміст завдання для відпрацювання пропущених занять і невиконаних завдань	Форми контролю	Література	Кількість балів
Тема 1. Етнопсихологія як наука.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Конспект, здійснити аналіз розвитку етнопсихології як науки. Розробити контрольні тести до теми (10 одиниць)	Література: основна: 2,16,17,18,20 додаткова: 51 Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-9	10
Тема 2. Проблема етносу та нації в етнопсихології	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Експрес опитування, анотування основних джерел теми, схематично зобразити такі питання: «Проблеми етносу та нації в етнопсихології» «Психічний склад етносу»	Література: основна: 2,9-12, 16,17,18,20 додаткова: 51 Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-9	10
Тема 3. Основні статичні характеристики етносу	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного	Есе на тему: «Фактори розвитку національного	Література: основна: 2,9-12, 16,17,18,20	10

	заняття.	характеру». Розробити контрольні тести до теми (10 одиниць)	додаткова: 51 Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-9	
Тема 4. Характеристики етносу	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Експрес опитування Доповідь на тему: «Роль практичного психолога у вирішенні проблеми зниження етноцентризму, стереотипізації оцінок»	Література: основна: 2,9-12, 16,17,18,20 додаткова: 51 Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-9	10
Тема 5. Етнопсихологія українців	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Есе на тему: «Особливості українського етносу – мій досвід»	Література: основна: 2,9-12, 16,17,18,26-30 додаткова: 46,51. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-9	10
Тема 6. Етнічні традиції у діловому спілкуванні	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Здійснити дослідження про етнічні традиції у діловому спілкуванні країн світу (на вибір). Розробити контрольні тести до теми (10 одиниць)	Література: основна: 2,16,17,18,20 додаткова: 51 Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-9	10

8. Методи навчання і прийоми навчання

I. Організація, самоорганізація та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

- за джерелом передання і сприймання навчальної інформації: словесні (розповідь, бесіда, лекція, пояснення, інструктаж) і практичні (вправи, алгоритмізація, практична робота);
- за ступенем самостійності мислення студентів: репродуктивні і творчі методи;
- за логікою передання і сприймання навчальної інформації: індуктивні (узагальнення), дедуктивні (конкретизація), аналітичні, синтетичні – навчальний аналіз, синтез, установлення причинно-наслідкових зв'язків;
- за ступенем керівництва навчальною роботою студентів: самостійна робота студентів, робота з книгою.

II. Стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності

Дидактичні (ділові, ситуативно-рольові та ін.) ігри, навчальні дискусії, інтерактивні методи навчання

III. Контроль і самоконтроль, аналіз та оцінювання результатів навчання
Індивідуальне і фронтальне опитування, письмові контрольні роботи

9. Методи контролю

1. Поточне тестування.
2. Перевірка завдань самостійної роботи.
3. Перевірка індивідуальної роботи.
4. Поточний контроль.
5. Семестрова форма контролю.

Питання до заліку

1. Етнопсихологія як наука.
2. Основні напрямки розвитку сучасної етнопсихологічної науки.
3. Етнопсихологія англійців.
4. Предмет етнопсихології.
5. Особливості визначення поняття “нація”.
6. Етнопсихологія жителів США.
7. Зв’язок етнопсихології з іншими галузями знань.
8. Основні завдання етнопсихології у сучасному суспільстві.
9. Етнопсихологія німців.
10. Основні етапи розвитку уявлень про предмет етнопсихології.
11. Визначення поняття “етнос”.
12. Етнопсихологія французів.
13. Гуманістична та прикладна спрямованість етнопсихології.
14. Визначення поняття “психічний склад”.
15. Етнопсихологія японців.
16. Причини дискредитації етнопсихологічної науки наприкінці 20-х років.
17. Визначення поняття “етнічний стереотип”.
18. Етнопсихологія корейців.
19. Поняття про національну ідею.
20. Основні методи етнопсихології.
21. Етнопсихологія китайців.
22. Соціально-психологічна сутність поняття “нація”.
23. Шляхи подолання етнічних конфліктів.
24. Етнопсихологія арабів.
25. Сутність поняття “автостереотип”.
26. Сучасні процеси національної та державної побудови.
27. Етнопсихологія українців.
28. Сутність поняття “гетеростереотип”.
29. К. Юнг про архетипи колективного підсвідомого як основи психічного складу етносу.
30. Етнопсихологія українців.
31. Психічний склад етносу.
32. Риси українського національного характеру.
33. Етнопсихологія іспанців.
34. Етнічні установки як передумови формування етностереотипів.
35. Діалектика національного та загальнолюдського в національному характері.
36. Етнопсихологія росіян.
37. Етноцентризм, його ознаки та умови виникнення.
38. Роль масової інформації у формуванні етностереотипів.
39. Етнопсихологія італійців.

40. Поняття про національний характер.
41. Явище “ефекту призми”.
42. Етнопсихологія німців.
43. Поняття маргінальності.
44. Роль практичного психолога у вирішенні проблеми зниження ет-ноцентризму.
45. Застосування шкали Богардуса в етнопсихологічних дослідженнях.
46. Актуальні питання етнопсихології у сучасних умовах.
47. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації.
48. Особливості врахування етнопсихології у діловому спілкуванні.
49. Фактори розвитку національного характеру.
50. Врахування основних положень етнопсихології у роботі практичного психолога.
51. Етнопсихологія шведів.
52. Етнічна самосвідомість.
53. Етнічні особливості ділового спілкування.
54. Психологічна сутність парадоксу Лап’єра.
55. Методи вивчення етнопсихологічних особливостей людей.
56. Роль психолога у гуманізації міжетнічних відносин у суспільстві.
57. Національний характер українців.
58. Сутність парадоксу Лап’єра.
59. Етнічні стереотипи.
60. Психічний склад українців.
61. Проблема етносу та нації в етнопсихології.
62. Етнічні конфлікти, їх сутність, об’єктивні та суб’єктивні умови виникнення.
63. Етнопсихологія норвежців.
64. Причини виникнення етнічних стереотипів.
65. Поняття про національні почуття.
66. Психологія фінського народу.
67. Виникнення етнопсихології як самостійної науки.
68. Структура та зміст етнічної установки.
69. Ділове спілкування з американськими партнерами.
70. Етапи розвитку вітчизняної етнопсихології.
71. Застосування природного експериментального дослідження в етнопсихології.
72. Ділове спілкування з німецькими партнерами.
73. К. Юнг про архетипи колективного підсвідомого як основи психічного складу етносу.
74. Архетипи в колективному підсвідомому українців.
75. Особливості ділового спілкування з арабськими партнерами.
76. Детермінованість національної свідомості соціально-економічними та історичними умовами.
77. Особливості застосування кроскультурних досліджень в етнопсихології.
78. Ділове спілкування з французькими партнерами.
79. Д. Чижевський про риси українського національного характеру.
80. Поняття про етностереотипи.
81. Особливості ділового спілкування з японськими партнерами.
82. Поняття про етнічні гетеростереотипи.
83. Фактори розвитку національного характеру.
84. Етнічні особливості французького народу.
85. Поняття про національні почуття.
86. Етнічні автостереотипи.
87. Етнопсихологія китайців.
88. Психологічний склад української нації.
89. Проблеми формування національної ідеї.
90. Застосування методики кольорового тестування відношень (КТВ) в етнопсихологічному

дослідженні.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Залік

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1						40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
10	10	10	10	10	10		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала оцінювання: національна та ECTS			
Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Роздатковий матеріал. Фотографії, малюнки.
3. Мультимедійні засоби. Презентації.

12. Методичне забезпечення

Основна література:

1. Андреева Г. М. Социальная психология. — М.: МГУ, 1988.
2. Бороноев А. О., Павленко В. Н. Этническая психология. — СПб., 1994
3. Гнатенко П. И. Национальный характер: Монография. — Днепро-петровск, 1992.
4. Гнатенко П. И. Национальная психология: Монография. — Днепропетровск, 2000.
5. Гнатенко П. И. Український національний характер. — К., 1994.
6. Гнатенко П. И., Павленко В. Н. Этнические установки и этнические стереотипы. — Днепропетровск, 1995.
7. Грехем Скотт Дж. Конфликты и пути их преодоления. — К., 1991.

8. *Етнічна психологія: Навч.-метод. посіб. / За ред. В. Д. Хрущ. — Івано-Франківськ, 1994.*
9. *Киричук О. В. Ментальність: сутність, функції, генеза // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості: Тези доп. та ма-теріали Міжнар. наук.-практ. конф. — К.; Луцьк, 1994. — С. 7–20.*
10. *Кон И. С. К проблеме национального характера // История психологии. — М.: Наука, 1971. — С. 141–158.*
11. *Кон И. С. Национальные особенности психологии людей // Социальная психология. — М.: Политиздат, 1975. — С. 141 — 153.*
12. *Кожанов А. А. Методика исследования национального самосознания. — М., 1978.*
13. *Луца Ю. Призначення України. — Л.: Просвіта, 1992.*
14. *Львовичкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2016.*
15. *Махній М.М. Етнічна психологія [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. М. Махній. - К. : СЛОВО, 2015. - 272 с.*
16. *Павленко В. Н., Таглин С. А. Введение в этническую психологию: Учеб. пособие. — Харьков, 1992.*
17. *Павленко В. Н., Таглин С. А. Факторы этнопсихогенеза: Учеб. посо-бие. — Харьков, 1993.*
18. *Павленко В. М., Таглин С. О. Етнопсихологія: Навч. посіб. — К., 1999.*
19. *Пірен М. Основи етнопсихології: Підручник. — К., 1996.*
20. *Пірен М. Етнополітичні процеси у сучасній Україні. — К., 1999.*
21. *Психология национальной нетерпимости. — Минск, 1998.*
22. *Солдатенко В. Ф., Крижанівський В. П., Левенець Ю. А. Українська ідея: Історичний нарис. — К.: Наук. думка, 1995.*
23. *Стефаненко Т. Етнопсихология: Учебник для высших учебных заведений. — М., 2000.*
24. *Субтельний О. Україна. Історія. — 2-ге вид. — К.: Либідь, 1992.*
25. *Сухарев В., Сухарев М. Психология народов и наций. — Днепро-петровск: Сталкер, 1997.*
26. *Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тен-денції та перспективи. — К.: МАУП, 2000.*
27. *Хрущ В. Етнопсихологічні аспекти вивчення української ментальності // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості: Тези доповідей та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — К.; Луцьк, 1994.*
28. *Хрущ О. Почуття людської ментальності // Ментальність. Ду-ховність. Саморозвиток особистості: Тези доповідей та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — К.; Луцьк, 1994.*
29. *Шкляр Л. Е. Этнос. Культура. Личность. — К.: Наук. думка, 1992.*

Додаткова

1. *Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. — М.: Наука, 1984.*
2. *Гнатенко П. И., Кострюкова Л. О. Национальная психология: ана-лиз проблем и противоречий. — К., 1990.*
3. *Григорієв Н. Українська національна вдача. — Вінніпег, 1941.*
4. *Гримич М. Два виміри національного характеру // Наука і суспільство. — 1991. — № 8. — С. 27–31.*
5. *Данилевский Н. Я. Россия и Европа. — М., 1976.*
6. *Рибчин І. Геопсихічні реакції і вдача українця. — Мюнхен, 1966.*
7. *Скребец В. А. Экологическая психология: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 1998.*
8. *Современная зарубежная этнопсихология. — М., 1979.*
9. *Старовойтова Г. В. Некоторые методологические вопросы оп-ределения предметной области этнопсихологии // Социальная психология и общественная практика. — М., 1983. — С. 127–138.*
10. *Шпет Г. Г. Введение в этническую психологию. — СПб., 1996.*
11. *Шулындін П. П. Национальная психология: структура, сущность, социальная роль. — Горький, 1986.*

12. Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности. — К., 1996.
13. Юнг К. Об архетипах коллективного бессознательного // Вопр. философии. — № 1. — 1988.
14. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. — Мюнхен: Вид-во УВУ, 1993.

Словники і довідники:

1. Словник-довідник психолога-консультанта/укл.:Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрук, І.І. Солійчук/ Наук. ред. В.Г. Панок .- Чернівці, «Рута», 2010.- 200 с.

Перелік фахових періодичних видань рекомендованих для використання в практичній діяльності спеціалістів практичних психологів

- ✓ 23316 - газета "Психолог"
- ✓ 37648 - газета "Психолог дошкілля"
- ✓ 91815 - газета "Соціальний педагог"
- ✓ 90224 - газета "Дефектолог"
- ✓ 23677 - "Психолог. Бібліотека"
- ✓ 91491 - "Психолог. Комплект книжок для психолога. Шкільний світ.
- ✓ 2005-2007" 74064 - журнал "Практична психологія та соціальна робота" 74016 - журнал "Обдарована дитина"

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. [www .center- psyholog. org .ua](http://www.center-psyholog.org.ua)
2. <https://www.megu.edu.ua/uk/biblioteka/osvitni-portaly/>
3. <http://psychology-online.net/>
4. http://lib.prometey.org/?sub_id=34
5. http://www.twirpx.com/files/#files_psychology
6. <http://www.metod-kopilka.ru/shkolnomupsihologu.html>
7. <http://test.vin.com.ua/>
8. <http://studme.com.ua/psihologiya/default.htm>
9. <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/normatyvno-pravova-baza/>